

ภัยยุคใหม่ของพระสงฆ์กับความท้าทายและแนวทางการปฏิบัติในยุคดิจิทัล*

MODERN THREATS FOR MONKS CHALLENGES AND PRACTICES IN THE DIGITAL AGE

พระใบฎีกาสมคิด นาสีโล (สุขนิล)¹ และ มะลิ ทิพพรจง²

Phra Bai Deeka Somkid Nathasilo (Sukhanin)¹ and Mali Thipprajong²

วิทยาลัยสงฆ์เพชรบุรี¹⁻²

Phetchaburi Buddhist College, Thailand.¹⁻²

Corresponding Author's Email: thipprajongmali@gmail.com

บทคัดย่อ

ยุคข้อมูลข่าวสารที่ผ่านระบบดิจิทัลที่เรียกว่าเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารมีบทบาทสำคัญในชีวิตประจำวัน พระสงฆ์ในฐานะผู้นำทางจิตวิญญาณและผู้เผยแผ่พระธรรมคำสอน จำเป็นต้องเผชิญกับความท้าทายใหม่ๆ ที่เกิดขึ้นจากความเปลี่ยนแปลงของสังคมและเทคโนโลยี ภัยยุคใหม่ที่พระสงฆ์ต้องเผชิญในยุคดิจิทัล ในส่วนที่ได้รับผลกระทบจากตัวพระสงฆ์ ผู้กระทำการเองหรือทำให้ผู้อื่นกระทำการให้ก็ตลอดถึงนำเสนอแนวทางการปฏิบัติที่เหมาะสมเพื่อรับมือกับความท้าทายเหล่านี้ภัยยุคใหม่ที่พระสงฆ์ต้องเผชิญ ได้แก่ การใช้สื่อสังคมออนไลน์อย่างไม่เหมาะสม การถูกล่อลวงด้วยผลประโยชน์ทางโลก การเสื่อมถอยของศรัทธาในพระพุทธศาสนา การขาดความรู้ความเข้าใจในพระธรรมวินัย และการถูกคุกคามจากกลุ่มบุคคลที่ไม่หวังดี ภัยเหล่านี้ส่งผลกระทบต่อบทบาทและภาพลักษณ์ของพระสงฆ์ในสังคมไทย

คำสำคัญ: ภัย, ยุคระบบดิจิทัล, พระสงฆ์

Abstract

The digital information age, known as information and communication technology, plays an important role in our daily lives. As spiritual leaders and propagators of the Dharma, monks must face new challenges arising from changes in society and technology. The new threats that monks face in the digital age, whether they are affected by monks themselves or by others, and present appropriate practices to cope with these challenges. The new threats that monks face include the inappropriate use of social media, being lured by worldly

* Received 28 February 2025; Revised 28 March 2025; Accepted 30 March 2025

benefits, the decline of faith in Buddhism, the lack of knowledge and understanding of the Dharma and the disciplinary rules, and being threatened by ill-intended groups. These threats affect the role and image of monks in Thai society.

Keywords: threats, digital age, monks

บทนำ

ยุคข้อมูลข่าวสารที่ผ่านระบบดิจิทัลที่เรียกว่าเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารมีบทบาทสำคัญในชีวิตประจำวัน พระสงฆ์ในฐานะผู้นำทางจิตวิญญาณและผู้เผยแผ่พระธรรมคำสอน จำเป็นต้องเผชิญกับความท้าทายใหม่ๆ ที่เกิดขึ้นจากความเปลี่ยนแปลงของสังคมและเทคโนโลยี ภัยยุคใหม่ที่พระสงฆ์ต้องเผชิญในยุคดิจิทัล ในส่วนที่ได้รับผลกระทบจากตัวพระสงฆ์ ผู้กระทำการเองหรือทำให้ผู้อื่นกระทำการให้ก็ตามตลอดถึงนำเสนอแนวทางการปฏิบัติที่เหมาะสมเพื่อรับมือกับความท้าทายเหล่านี้ภัยยุคใหม่ที่พระสงฆ์ต้องเผชิญ ได้แก่ การใช้สื่อสังคมออนไลน์อย่างไม่เหมาะสม การถูกล่อลวงด้วยผลประโยชน์ทางโลก การเสื่อมถอยของศรัทธาในพระพุทธศาสนา การขาดความรู้ความเข้าใจในพระธรรมวินัย และการถูกคุกคามจากกลุ่มบุคคลที่ไม่หวังดี ภัยเหล่านี้ส่งผลกระทบต่อบทบาทและภาพลักษณ์ของพระสงฆ์ในสังคมไทย พระสงฆ์ในสังคมไทยมีบทบาทสำคัญในด้านศาสนาและวัฒนธรรมมายาวนาน แต่ในยุคปัจจุบัน การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีและสังคมได้สร้างความท้าทายใหม่ ๆ ที่ส่งผลกระทบต่อบทบาทและสถานภาพของพระสงฆ์ บทความนี้มุ่งสำรวจภัยยุคใหม่ที่พระสงฆ์เผชิญทั้งในด้านการเผยแผ่พระธรรม การรักษาพระวินัย และการเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณในชุมชน พร้อมนำเสนอมุมมองและแนวทางการปรับตัวของพระสงฆ์ในยุคดิจิทัล พระสงฆ์เป็นหนึ่งในสถาบันสำคัญที่มีอิทธิพลต่อความเชื่อและค่านิยมของคนไทย อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ และเทคโนโลยีในปัจจุบัน ได้สร้างความซับซ้อนในชีวิตประจำวันของพระสงฆ์ สื่อสังคมออนไลน์และความรวดเร็วของข้อมูลข่าวสารกลายเป็นทั้งโอกาสและภัยคุกคามที่ต้องได้รับการพิจารณาอย่างรอบคอบ บทความนี้จะวิเคราะห์ภัยยุคใหม่ที่พระสงฆ์ต้องเผชิญ พร้อมทั้งเสนอแนวทางการปฏิบัติที่สามารถช่วยเสริมสร้างบทบาทของพระสงฆ์ในยุคสมัยใหม่ คำว่า บทบาท หมายถึง พฤติกรรมที่ สังคมกำหนดและคาดหวังให้บุคคลกระทำ (ติน ปรัชญพฤทธิ์, 2538)

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่มีความสำคัญในสังคมไทยมาเป็นเวลานาน พระสงฆ์ทำหน้าที่เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ ผู้เผยแผ่พระธรรม และเป็นศูนย์รวมจิตใจของชุมชน บทบาทดังกล่าวมีความสำคัญต่อการธำรงรักษาวัฒนธรรมและคุณธรรมในสังคม อย่างไรก็ตาม สังคมไทยในยุคปัจจุบันเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม

และเทคโนโลยี ซึ่งนำมาซึ่งความท้าทายที่ไม่เคยมีมาก่อน พระสงฆ์จำเป็นต้องปรับตัวให้เข้ากับยุคสมัยใหม่ เพื่อคงบทบาทและสถานภาพในสังคมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว สถานการณ์ไอทีตบตาบทและความสำคัญของพระสงฆ์ในสังคมไทยดั้งเดิมในอดีต พระสงฆ์มีบทบาทสำคัญในฐานะผู้นำทางจิตวิญญาณ ครูผู้สอนศีลธรรม และผู้เผยแผ่พระธรรมคำสอน ชุมชนไทยในยุคเก่าให้ความเคารพนับถือพระสงฆ์เป็นศูนย์รวมของจิตใจและวัฒนธรรม วัดไม่เพียงเป็นสถานที่ปฏิบัติธรรม แต่ยังเป็นศูนย์กลางการศึกษาและกิจกรรมสาธารณะ ซึ่งส่งเสริมความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในชุมชน ปัจจุบันความท้าทายจากกระแสโลกาภิวัตน์และเทคโนโลยีปัจจุบัน พระสงฆ์ต้องเผชิญกับความท้าทายที่ซับซ้อนขึ้น สื่อสังคมออนไลน์ได้เปลี่ยนวิธีการสื่อสารและเผยแผ่พระธรรม ในขณะเดียวกัน ความคาดหวังของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปทำให้เกิดความขัดแย้งระหว่างวิถีดั้งเดิมและสมัยใหม่ พระสงฆ์บางรูปต้องประสบปัญหาเรื่องภาพลักษณ์จากข่าวปลอมและการวิพากษ์วิจารณ์ในโลกออนไลน์ นอกจากนี้ การเปลี่ยนแปลงของค่านิยมในสังคมยังทำให้ความศรัทธาของบางกลุ่มลดลง อนาคตแนวโน้มและโอกาสของพระสงฆ์ในสังคมยุคใหม่ในอนาคต การปรับตัวของพระสงฆ์จะมีบทบาทสำคัญต่อการธำรงรักษาพระพุทธศาสนา การใช้เทคโนโลยีอย่างสร้างสรรค์ เช่น การเผยแผ่ธรรมะผ่านแพลตฟอร์มดิจิทัล การพัฒนาหลักสูตรอบรมศีลธรรมที่ตอบโจทย์คนรุ่นใหม่ และการสร้างความโปร่งใสในกิจกรรมของวัด จะช่วยเสริมสร้างความเชื่อมั่นและศรัทธาให้กลับคืนมา นอกจากนี้ การส่งเสริมการศึกษาเพื่อเพิ่มพูนทักษะและความรู้ที่เหมาะสมกับบริบทสังคมในอนาคตยังเป็นสิ่งจำเป็นภัยยุคใหม่ที่พระสงฆ์ต้องเผชิญ บทบาทที่แสดงออกจริง เป็นการ กระทำที่บุคคลปฏิบัติจริง ซึ่งขึ้นอยู่กับ สถานการณ์ เฉพาะหน้าในขณะนั้นด้วย สถานการณ์ดังกล่าวอาจเป็นสภาพแวดล้อมทาง ธรรมชาติและทางสังคม เช่น การกดดันของกลุ่ม ต่าง ๆ และ บทบาทที่กระทำจริงอาจสอดคล้อง หรือไม่สอดคล้องกับบทบาทในอุดมคติหรือ บทบาทที่บุคคลรับรู้ก็ได้ (จำนง อติวัฒนสิทธิ์ และคณะ, 2545)

สื่อสังคมออนไลน์และข่าวปลอมการแพร่กระจายของข่าวปลอม (fake news) และข้อมูลบิดเบือนในสื่อออนไลน์ทำให้ภาพลักษณ์ของพระสงฆ์ถูกวิพากษ์วิจารณ์อย่างรุนแรงในหลายกรณี การใช้งานเทคโนโลยีโดยขาดความรู้เท่าทันอาจนำไปสู่การทำลายความน่าเชื่อถือและศรัทธาของสาธุชน การบริโภคนิยมและความเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมในยุคที่วัตถุนิยมและความสำเร็จทางวัตถุมีบทบาทสำคัญ การปฏิบัติตามพระธรรมวินัยที่มุ่งเน้นความเรียบง่ายและการปล่อยวางกลายเป็นเรื่องที่ท้าทาย พระสงฆ์ต้องเผชิญกับการคาดหวังที่ขัดแย้งกันระหว่างวิถีดั้งเดิมและวิถีสมัยใหม่ ความเข้าใจผิดและความขัดแย้งทางศาสนาคำสอนทางศาสนาอย่างผิดเพี้ยนและการขัดแย้งทางศาสนาในสังคมหลากหลายวัฒนธรรมส่งผลกระทบต่อความสงบสุขและการอยู่ร่วมกัน พระสงฆ์จึงต้องเผชิญกับความท้าทายในการสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องแก่สาธุชน "พระสงฆ์กับการจัดการตนเองในสังคมยุคใหม่" การปรับตัวของ

พระสงฆ์เนื้อหาหลักของบทความเน้นไปที่ความจำเป็นที่พระสงฆ์ต้องปรับตัวให้เข้ากับสังคมยุคใหม่ที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วโดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านเทคโนโลยีและสื่อสารสมัยใหม่ การรักษาหลักธรรมวินัยอย่างไรก็ตาม การปรับตัวนี้ต้องอยู่บนพื้นฐานของการรักษาหลักธรรมวินัยของพระพุทธศาสนาเพื่อไม่ให้เกิดการเสื่อมเสียต่อพระพุทธศาสนาการจัดการตนเอง พระสงฆ์ต้องมีความสามารถในการจัดการตนเองให้เหมาะสมกับบทบาทและหน้าที่ในสังคมยุคใหม่โดยต้องมีความรู้ความเข้าใจในโลกสมัยใหม่ ควบคู่ไปกับการรักษาความเป็นพระสงฆ์ (จ่านงค์ ทองประเสริฐ, 2534)

"พระสงฆ์กับการจัดการตนเองในสังคมยุคใหม่" การปรับตัวในยุคสมัยใหม่บทความเน้นไปที่ความจำเป็นที่พระสงฆ์ต้องปรับตัวให้เข้ากับสังคมยุคใหม่ที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านเทคโนโลยีและสื่อสารสมัยใหม่การจัดการตนเองของพระสงฆ์ให้สอดคล้องกับยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงไปการรักษาบทบาทกล่าวถึงสิ่งที่พระสงฆ์ต้องมีความรู้ความเข้าใจในโลกสมัยใหม่ และสามารถรักษาบทบาทผู้นำทางจิตวิญญาณได้สิ่งที่พระสงฆ์ต้องมีความรู้ความเข้าใจในโลกสมัยใหม่ ควบคู่ไปกับการรักษาความเป็นพระสงฆ์การจัดการตนเองพระสงฆ์ต้องมีความสามารถในการจัดการตนเองให้เหมาะสมกับบทบาทและหน้าที่ในสังคมยุคใหม่ (ธัชรินทร์ วุฒิชชาติ, 2561) "พระสงฆ์กับการจัดการตนเองในสังคมยุคใหม่" การปรับตัวในยุคสมัยใหม่บทความเน้นไปที่ความจำเป็นที่พระสงฆ์ต้องปรับตัวให้เข้ากับสังคมยุคใหม่ที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านเทคโนโลยีและสื่อสารสมัยใหม่การจัดการตนเองของพระสงฆ์ให้สอดคล้องกับยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงไปการรักษาบทบาทกล่าวถึงสิ่งที่พระสงฆ์ต้องมีความรู้ความเข้าใจในโลกสมัยใหม่ และสามารถรักษาบทบาทผู้นำทางจิตวิญญาณได้สิ่งที่พระสงฆ์ต้องมีความรู้ความเข้าใจในโลกสมัยใหม่ ควบคู่ไปกับการรักษาความเป็นพระสงฆ์การจัดการตนเองพระสงฆ์ต้องมีความสามารถในการจัดการตนเองให้เหมาะสมกับบทบาทและหน้าที่ในสังคมยุคใหม่ (พระราชวัลภาจารย์ (ดาวเรือง อาจารย์คุณ, 2563)

"บทบาทของพระสงฆ์ในสังคมโลกาภิวัตน์" บทบาทของพระสงฆ์ในยุคที่โลกมีความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วอันเนื่องมาจากกระแสโลกาภิวัตน์ โดยครอบคลุมประเด็นหลักๆ การปรับตัวให้เข้ากับเปลี่ยนแปลงพระสงฆ์ต้องปรับตัวให้เข้ากับเปลี่ยนแปลงของโลกที่เกิดขึ้นจากกระแสโลกาภิวัตน์ เช่น การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี สังคม และวัฒนธรรมการทำความเข้าใจผลกระทบของโลกาภิวัตน์ต่อพระพุทธศาสนาและสังคมไทยการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาพระสงฆ์ต้องมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม เช่น ปัญหาความยากจน ปัญหาสิ่งแวดล้อม และปัญหาความขัดแย้งการใช้หลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาในการแก้ไขปัญหาทางสังคมการเผยแผ่พระธรรมคำสอนพระสงฆ์ต้องเผยแผ่พระธรรมคำสอนให้เข้ากับยุคสมัย โดยใช้เทคโนโลยีและสื่อสารสมัยใหม่ในการเผยแผ่การปรับปรุงรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้เข้าถึงคนรุ่นใหม่การเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณพระสงฆ์ต้องรักษาบทบาท

ของตนในฐานะผู้นำทางจิตวิญญาณ และเป็นที่พึ่งทางใจให้กับประชาชนการส่งเสริมคุณธรรม และจริยธรรมในสังคม (สมน อมรวิวัฒน์, 2542)

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า "ภัยยุคใหม่ของพระสงฆ์" นั้นเกิดจากความตระหนักรู้ถึงความเปลี่ยนแปลงของสังคมและเทคโนโลยีที่ส่งผลกระทบต่อบทบาทของพระสงฆ์ในปัจจุบัน โดยมีเหตุผลและความคาดหวังผลการทำความเข้าใจปัญหาเพื่อทำความเข้าใจถึงภัยและความท้าทายที่พระสงฆ์ต้องเผชิญในยุคดิจิทัลอย่างถ่องแท้เพื่อวิเคราะห์ผลกระทบของภัยเหล่านี้ต่อพระพุทธศาสนาและสังคมไทยการแสวงหาแนวทางแก้ไขเพื่อนำเสนอแนวทางการปฏิบัติที่เหมาะสมในการรับมือกับภัยยุคใหม่เพื่อส่งเสริมการปรับตัวของพระสงฆ์ให้เข้ากับยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงไปการส่งเสริมความเข้าใจที่ถูกต้องเพื่อเผยแพร่ความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ในสังคมเพื่อลดความเข้าใจผิดและความขัดแย้งที่อาจเกิดขึ้นจากข้อมูลที่ไม่ถูกต้องคุณค่าและประโยชน์การสร้างคุณธรรมกับพระสงฆ์จะช่วยสร้างความตระหนักให้กับพระสงฆ์และประชาชนทั่วไปถึงภัยและความท้าทายที่พระสงฆ์ต้องเผชิญส่งเสริมให้เกิดการร่วมมือกันในการแก้ไขปัญหาการให้แนวคิดและแนวทางบทความนี้จะนำเสนอแนวคิดและแนวทางในการปรับตัวของพระสงฆ์ให้เข้ากับยุคดิจิทัลเป็นแนวทางในการใช้เทคโนโลยีอย่างสร้างสรรค์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาการส่งเสริมการพัฒนาบทความนี้จะช่วยส่งเสริมการพัฒนาพระพุทธศาสนาให้มีความเข้มแข็งและยั่งยืนส่งเสริมให้พระสงฆ์มีบทบาทสำคัญในการเป็นที่พึ่งทางจิตใจของสังคมการนำไปปรับใช้ในสังคมการส่งเสริมการศึกษาบทความนี้สามารถนำไปใช้เป็นแหล่งข้อมูลในการศึกษาและวิจัยเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาและสังคมส่งเสริมการเรียนรู้และการทำความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ในยุคดิจิทัลการสร้างความร่วมมือบทความนี้สามารถนำไปใช้เป็นเครื่องมือในการสร้างความร่วมมือระหว่างพระสงฆ์ ภาครัฐ และภาคเอกชนส่งเสริมการทำงานร่วมกันในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาพระพุทธศาสนาการส่งเสริมจริยธรรม สามารถนำไปใช้ในการส่งเสริมจริยธรรมในการใช้สื่อสังคมออนไลน์ส่งเสริมให้เกิดการใช้เทคโนโลยีอย่างมีสติและมีความรับผิดชอบบทความนี้มีจุดมุ่งหมายที่จะนำไปสร้างการรับรู้และเป็นประโยชน์ต่อพระสงฆ์ ประชาชน และสังคมโดยรวม ในการทำความเข้าใจและรับมือกับภัยยุคใหม่ที่พระสงฆ์ต้องเผชิญ

แนวทางการปรับตัวของพระสงฆ์ในยุคดิจิทัล

การศึกษาและการใช้เทคโนโลยีอย่างมีสติพระสงฆ์ควรมีความรู้และทักษะในการใช้เทคโนโลยี เพื่อเผยแผ่พระธรรมผ่านช่องทางออนไลน์ เช่น การจัดกิจกรรมธรรมะออนไลน์ การสอนสมาธิผ่านแอปพลิเคชัน และการเผยแพร่คำสอนในรูปแบบดิจิทัล การเสริมสร้างศรัทธาผ่านความโปร่งใสและการมีส่วนร่วมการแสดงถึงความโปร่งใสในกิจกรรมและการบริหารจัดการวัดเป็นสิ่งสำคัญ พระสงฆ์สามารถใช้สื่อสังคมออนไลน์เพื่อสื่อสารกับชุมชน สร้างความเชื่อมั่น

และส่งเสริมการมีส่วนร่วมในกิจกรรมศาสนา การเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณในยุคใหม่พระสงฆ์ควรพัฒนานตนเองให้เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณที่ตอบสนองต่อความต้องการของคนรุ่นใหม่ โดยคำนึงถึงความหลากหลายทางวัฒนธรรมและวิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไปภัยยุคใหม่ของพระสงฆ์ในยุคดิจิทัลเป็นประเด็นที่ซับซ้อนและเกี่ยวข้องกับหลายแง่มุม บททศวรรษวิชาการที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนี้มักจะกล่าวถึงประเด็นต่างๆ ความท้าทายในการใช้สื่อสังคมออนไลน์อย่างไม่เหมาะสม การเผยแพร่ภาพหรือวิดีโอที่ไม่เหมาะสมการแสดงความคิดเห็นที่ไม่เหมาะสมการใช้สื่อสังคมออนไลน์เพื่อผลประโยชน์ส่วนตนการขาดความเข้าใจในเทคโนโลยี การถูกหลอกลวงหรือถูกโจรกรรมข้อมูลการถูกนำข้อมูลส่วนตัวไปใช้ในทางที่ผิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม การเสื่อมถอยของความศรัทธาในพระพุทธศาสนาการเปลี่ยนแปลงค่านิยมและวิถีชีวิตแนวทางการปฏิบัติในการส่งเสริมการใช้สื่อสังคมออนไลน์อย่างมีสติ การเผยแพร่เนื้อหาที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมการใช้สื่อสังคมออนไลน์เพื่อเผยแผ่พระธรรมคำสอนการระมัดระวังในการแสดงความคิดเห็นการให้ความรู้และทักษะด้านเทคโนโลยีแก่พระสงฆ์ การอบรมการใช้งานสื่อสังคมออนไลน์อย่างปลอดภัยการให้ความรู้เกี่ยวกับกฎหมายและจริยธรรมที่เกี่ยวข้องกับเทคโนโลยีการปรับตัวให้เข้ากับยุคสมัย การใช้เทคโนโลยีเพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนาในรูปแบบใหม่ๆ การสร้างความสัมพันธ์กับคนรุ่นใหม่ผ่านสื่อดิจิทัลการรักษาพระธรรมวินัยและจารีตประเพณีของพระสงฆ์ไทยจะเน้นย้ำถึงความสำคัญของการผสมผสานระหว่างพระธรรมวินัยและเทคโนโลยี เพื่อให้พระสงฆ์สามารถปฏิบัติศาสนกิจได้อย่างเหมาะสมในนอกจากนี้ ยังมีประเด็นที่เกี่ยวข้องกับผลกระทบต่อพระพุทธศาสนาโดยรวม เช่น การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการเผยแผ่พระธรรมคำสอน และการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับพุทธศาสนิกชนในยุคใหม่ของพระสงฆ์เป็นสิ่งที่ต้องให้ความสำคัญและหาแนวทางแก้ไขอย่างเหมาะสม เพื่อรักษาพระพุทธศาสนาให้คงอยู่และเจริญรุ่งเรืองต่อไปสาเหตุที่พระสงฆ์ถูกมองด้านไม่ดีเกี่ยวกับสื่อหรือคติความยุคใหม่ สาเหตุที่พระสงฆ์ถูกมองในแง่ลบเกี่ยวกับสื่อหรือคติความยุคใหม่นั้น มีปัจจัยหลายประการที่ซับซ้อนและเกี่ยวพันกัน (พระชลญาณมุนี, 2565) ได้สรุป แนวทางการปรับตัวของพระสงฆ์ในยุคดิจิทัล ดังนี้ 1) การใช้สื่อสังคมออนไลน์อย่างไม่เหมาะสมขาดความรู้ความเข้าใจ พระสงฆ์บางรูปอาจขาดความรู้ความเข้าใจในการใช้สื่อสังคมออนไลน์อย่างถูกต้องเหมาะสม ทำให้เกิดการเผยแพร่เนื้อหาที่ไม่เหมาะสม เช่น ภาพลามกอนาจาร หรือความคิดเห็นที่สร้างความแตกแยกการใช้เพื่อผลประโยชน์ส่วนตน: มีกรณีที่พระสงฆ์ใช้สื่อสังคมออนไลน์เพื่อแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตน เช่น การเรียกรับเงินบริจาคโดยไม่โปร่งใส หรือการโฆษณาขายวัตถุมงคลเกินจริงการขาดการควบคุมตนเอง: สื่อสังคมออนไลน์เปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็นได้อย่างอิสระ แต่พระสงฆ์บางรูปอาจขาดการควบคุมตนเอง ทำให้แสดงความคิดเห็นที่ไม่เหมาะสม หรือตอบโต้ผู้อื่นด้วยถ้อยคำรุนแรง 2) การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมความเสื่อมถอยของความศรัทธา ในยุคสมัยที่ผู้คนให้ความสำคัญกับวัตถุนิยมมากขึ้นความศรัทธาในพระพุทธศาสนาอาจลดลง ทำให้เกิดการวิพากษ์วิจารณ์พระสงฆ์อย่างรุนแรง

มากขึ้นการเปลี่ยนแปลงค่านิยมและวิถีชีวิตค่านิยมและวิถีชีวิตของผู้คนในยุคปัจจุบันเปลี่ยนแปลงไปจากอดีต ทำให้เกิดความขัดแย้งกับจารีตประเพณีของพระสงฆ์สี่มวชนมีบทบาทมากขึ้น: สี่มวชนมีบทบาทในการนำเสนอข่าวสารเกี่ยวกับพระสงฆ์มากขึ้น ทำให้เรื่องราวที่เกิดขึ้นถูกเผยแพร่อย่างรวดเร็วและกว้างขวาง 3) ปัญหาภายในวงการสงฆ์ การขาดการควบคุมและตรวจสอบ: วงการสงฆ์อาจขาดกลไกในการควบคุมและตรวจสอบการปฏิบัติของพระสงฆ์อย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้เกิดช่องว่างให้พระสงฆ์บางรูปกระทำความผิดต่างทางความคิด: พระสงฆ์มีความแตกต่างทางความคิดและแนวทางการปฏิบัติ ทำให้เกิดความขัดแย้งและวิพากษ์วิจารณ์กันเอง การขาดการศึกษาและอบรม: พระสงฆ์บางรูปอาจขาดการศึกษาและอบรมด้านพระธรรมวินัยและจริยธรรม ทำให้ขาดความรู้ความเข้าใจในการปฏิบัติศาสนกิจอย่างถูกต้อง 4) การแสวงหาผลประโยชน์จากความศรัทธาการสร้างวัดถ้ำมุงกลเกินจริงพระสงฆ์บางรูปสร้างวัดถ้ำมุงกลและโฆษณาเกินจริง เพื่อแสวงหาผลประโยชน์จากความศรัทธาของประชาชนการเรียไ้เงินบริจาคโดยไม่โปร่งใส มีกรณีที่พระสงฆ์เรียไ้เงินบริจาคโดยไม่โปร่งใส หรือนำเงินบริจาคไปใช้ในทางที่ไม่เหมาะสมการหลอกลวงประชาชนพระสงฆ์บางรูปหลอกลวงประชาชนด้วยวิธีการต่างๆ เช่น การอ้างอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ หรือการทำนายทายทัก และ 5) การขาดการปรับตัวให้เข้ากับยุคสมัยการต่อต้านเทคโนโลยีพระสงฆ์บางรูปต่อต้านการใช้เทคโนโลยี ทำให้ขาดโอกาสในการเผยแผ่พระธรรมคำสอนในรูปแบบใหม่ๆ การขาดการสื่อสารกับคนรุ่นใหม่พระสงฆ์บางรูปขาดการสื่อสารกับคนรุ่นใหม่ ทำให้ไม่เข้าใจความต้องการและความสนใจของคนรุ่นใหม่ปัจจัยเหล่านี้ล้วนมีส่วนทำให้พระสงฆ์ถูกมองในแง่ลบเกี่ยวกับสื่อหรือคติความยุคใหม่ การแก้ไขปัญหาเหล่านี้จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่าย ทั้งวงการสงฆ์ ภาครัฐ และประชาชนทั่วไป

สรุปได้ว่า แนวทางการปรับตัวของพระสงฆ์ในยุคดิจิทัล เน้นถึงความสำคัญของการใช้เทคโนโลยีอย่างมีสติสำหรับพระสงฆ์ โดยเฉพาะการเผยแผ่พระธรรมผ่านช่องทางออนไลน์และการปรับตัวให้ทันกับยุคดิจิทัล พระสงฆ์ควรพัฒนาทักษะการใช้เทคโนโลยีเพื่อสื่อสารกับชุมชนและส่งเสริมการมีส่วนร่วมในกิจกรรมศาสนา อย่างไรก็ตาม ยังมีภัยและปัญหาหลายประการ เช่น การใช้สื่อไม่เหมาะสม การแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัว และการขาดการปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม เพื่อแก้ไขปัญหาเหล่านี้ พระสงฆ์ควรได้รับการอบรมและเสริมสร้างความรู้ด้านเทคโนโลยีและจริยธรรมในการใช้สื่อออนไลน์อย่างปลอดภัยและมีประสิทธิภาพ

แรงจูงใจในการตกเป็นผู้ถูกระทำจากภัยยุคใหม่

แรงจูงใจที่ทำให้พระสงฆ์ตกเป็นผู้ถูกระทำจากภัยยุคใหม่นั้นมีความหลากหลายและซับซ้อน โดยสามารถแบ่งออกเป็นปัจจัยหลัก ๆ ได้ดังนี้ 1) แรงจูงใจส่วนบุคคล ความไม่รู้เท่าทันเทคโนโลยี พระสงฆ์บางรูปอาจขาดความรู้ความเข้าใจในเทคโนโลยีและสื่อสังคมออนไลน์ ทำให้ตกเป็นเหยื่อของการหลอกลวง การโจรกรรมข้อมูล หรือการเผยแพร่ข้อมูลที่ไม่เหมาะสม

โดยไม่ตั้งใจการขาดทักษะในการใช้งานสื่อดิจิทัลอย่างปลอดภัย ทำให้เสี่ยงต่อการถูกล่อลวงหรือถูกฉ้อโกงทางออนไลน์ความอ่อนไหวต่อกิเลสกิเลสตัณหาเป็นสิ่งที่มนุษย์ทุกคนมี รวมถึงพระสงฆ์ด้วย หากขาดการควบคุมตนเอง ก็อาจตกเป็นเหยื่อของกิเลสที่มาในรูปแบบต่างๆ ผ่านสื่อดิจิทัล เช่น การเสพสื่อลามก การเล่นเกมพนันออนไลน์ หรือการแสวงหาชื่อเสียงและผลประโยชน์ส่วนตนความเหงามและความต้องการการยอมรับพระสงฆ์บางรูปอาจรู้สึกเหงาหรือต้องการการยอมรับจากผู้อื่น ทำให้เปิดใจรับความสัมพันธ์ที่ไม่เหมาะสมผ่านสื่อออนไลน์ ซึ่งอาจนำไปสู่การถูกล่อลวงหรือถูกเอาเปรียบความประมาทและขาดสติการขาดสติในการใช้ชีวิตประจำวัน ทำให้พระสงฆ์บางรูปประมาทในการเปิดเผยข้อมูลส่วนตัว หรือการทำกิจกรรมที่ไม่เหมาะสม 2) แรงจูงใจทางสังคมการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมสังคมปัจจุบันมีความซับซ้อนและเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทำให้พระสงฆ์ต้องเผชิญกับความท้าทายใหม่ๆ ที่ไม่เคยมีมาก่อนการเสื่อมถอยของศีลธรรมและจริยธรรมในสังคม ทำให้พระสงฆ์เสี่ยงต่อการถูกล่อลวงหรือถูกชักจูงไปในทางที่ไม่ดีอิทธิพลของสื่อและเทคโนโลยีสื่อและเทคโนโลยีมีอิทธิพลอย่างมากต่อชีวิตประจำวัน ทำให้พระสงฆ์ต้องเผชิญกับข้อมูลและเนื้อหาที่ไม่เหมาะสมมากมาย การเข้าถึงสื่อลามกหรือสื่อที่ส่งเสริมความรุนแรงได้ง่ายขึ้น ทำให้พระสงฆ์เสี่ยงต่อการถูกชักจูงไปในทางที่ไม่ดีการขาดการควบคุมและตรวจสอบวงจรการส่งข้อความจากทั่วโลกในการควบคุมและตรวจสอบการปฏิบัติของพระสงฆ์อย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้เกิดช่องว่างให้พระสงฆ์บางรูปกระทำการผิดการขาดการให้ความรู้และอบรมด้านเทคโนโลยีแก่พระสงฆ์ ทำให้พระสงฆ์ขาดความรู้ความเข้าใจในการป้องกันตนเองจากภัยยุคใหม่

3. แรงจูงใจจากภายนอกการแสวงหาผลประโยชน์จากความศรัทธามีบุคคลบางกลุ่มที่แสวงหาผลประโยชน์จากความศรัทธาของประชาชน โดยใช้พระสงฆ์เป็นเครื่องมือในการหลอกลวงหรือฉ้อโกงการสร้างข่าวปลอมหรือเผยแพร่ข้อมูลเท็จเกี่ยวกับพระสงฆ์ เพื่อทำลายชื่อเสียงหรือแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตนการโจมตีจากผู้ไม่หวังดีมีบุคคลบางกลุ่มที่จงใจโจมตีหรือทำลายชื่อเสียงของพระสงฆ์ เพื่อสร้างความเสื่อมเสียให้กับพระพุทธศาสนาการใช้สื่อสังคมออนไลน์ในการเผยแพร่ข้อมูลเท็จหรือสร้างความเกลียดชังต่อพระสงฆ์การเข้าใจแรงจูงใจเหล่านี้จะช่วยให้เราสามารถหาแนวทางในการป้องกันและแก้ไขปัญหาภัยยุคใหม่ที่เกิดขึ้นกับพระสงฆ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพความรู้ไม่ทันต่อภัย การที่พระสงฆ์มีความรู้ไม่ทันต่อภัยในยุคปัจจุบันนั้น เกิดจากปัจจัยหลายประการที่ส่งผลให้เกิดช่องว่างและความเสี่ยงต่อการถูกกระทำหรือตกเป็นเหยื่อของภัยต่างๆ ดังนี้

ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารพัฒนาไปอย่างรวดเร็ว ทำให้เกิดภัยรูปแบบใหม่ ๆ ที่ซับซ้อนและยากต่อการรับมือ เช่น การหลอกลวงออนไลน์ การโจรกรรมข้อมูล และการเผยแพร่ข้อมูลเท็จพระสงฆ์บางรูปอาจขาดความรู้และทักษะในการใช้งานเทคโนโลยีอย่างปลอดภัย ทำให้ตกเป็นเหยื่อของการหลอกลวงหรือถูกนำข้อมูลส่วนตัวไปใช้ในทางที่ผิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมสังคมปัจจุบันมีความ

หลากหลายและซับซ้อนมากขึ้น ทำให้เกิดความท้าทายในการปรับตัวและรับมือกับภัยรูปแบบใหม่ ๆ การเสื่อมถอยของศีลธรรมและจริยธรรมในสังคม ทำให้เกิดความเสี่ยงต่อการถูกล่อลวงหรือถูกชักจูงไปในทางที่ไม่ดี การขาดการให้ความรู้และอบรมการศึกษาและอบรมด้านเทคโนโลยีและสื่อดิจิทัลในวงการสงฆ์อาจยังไม่เพียงพอ ทำให้พระสงฆ์ขาดความรู้ความเข้าใจในการป้องกันตนเองจากภัยยุคใหม่ การขาดการให้ความรู้เกี่ยวกับกฎหมายและจริยธรรมที่เกี่ยวข้องกับเทคโนโลยี ทำให้พระสงฆ์บางรูปอาจกระทำผิดโดยไม่รู้ตัว การขาดการควบคุมและตรวจสอบวงการสงฆ์อาจขาดกลไกในการควบคุมและตรวจสอบการปฏิบัติของพระสงฆ์อย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้เกิดช่องว่างให้พระสงฆ์บางรูปกระทำผิด การขาดการติดตามและประเมินผลการใช้งานเทคโนโลยีของพระสงฆ์ ทำให้ไม่สามารถระบุและแก้ไขปัญหาได้อย่างทันท่วงที ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากความรู้ไม่ทันต่อภัยความเสี่ยงต่อภาพลักษณ์ของพระพุทธศาสนาเมื่อพระสงฆ์ตกเป็นเหยื่อของภัยยุคใหม่ อาจส่งผลให้เกิดความเสื่อมเสียต่อภาพลักษณ์และความน่าเชื่อถือของพระพุทธศาสนา ความเสียหายต่อทรัพย์สินและชื่อเสียงพระสงฆ์อาจสูญเสียทรัพย์สินจากการถูกล่อลวง หรือได้รับความเสียหายต่อชื่อเสียงจากการถูกเผยแพร่ข้อมูลเท็จ ความขัดแย้งและความแตกแยกการใช้สื่อสังคมออนไลน์อย่างไม่เหมาะสมอาจนำไปสู่ความขัดแย้งและความแตกแยกในวงการสงฆ์และในสังคมโดยรวม พระธรรมวินัย เป็นคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ซึ่งประกอบด้วย - ธรรม หมายถึง คำสอนหลักความจริงและแนะนำความประพฤติ ซึ่งเป็นเรื่อง ควบคุมใจ - วินัย หมายถึง ความเป็นอยู่และกำกับความประพฤติเรื่องควบคุมกายและ วาจา (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต, 2546) โทษทางอาญา คือ สภาพบังคับของกฎหมายอาญา ซึ่งได้กำหนดโทษสำหรับผู้กระทำ ความผิดไว้ 5 ประการ โดยลำดับโทษดังต่อไปนี้ 1) ประหารชีวิต 2) จำคุก 3) กักขัง 4) ปรับ และ 5) ยึด/ริบทรัพย์สิน สภาพบังคับของกฎหมายอาญา โทษทางอาญา เป็นสภาพบังคับหลักทางอาญาตามกฎหมายอื่นด้วย ดุลยพินิจ ในการ ลงโทษ ที่ศาลจะลงโทษผู้กระทำความผิดหนักเบาเพียงใด ย่อมขึ้นอยู่กับทฤษฎี ซึ่งเกี่ยวกับ จุดประสงค์ในการลงโทษ ซึ่งแยกได้ 2 ทฤษฎี คือ 1. ทฤษฎีเด็ดขาด การลงโทษ 2. ทฤษฎี สัมพันธการลงโทษมีประโยชน์ ประเทศไทยได้ประกาศใช้กฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. 127 เมื่อปี พ.ศ. 2451 เป็น ประมวลกฎหมายแรกของไทยที่มีในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว นับว่าเป็นกฎหมายที่มีความเป็นสากลครั้งแรก (Modern Law) ได้มีการนำรูปแบบจากกฎหมาย จากต่างประเทศมาเป็นแนวทางในการยกร่าง ดังนั้นสิ่งสำคัญของกฎหมายฉบับนี้ คือ คุณค่าทาง วิชาการที่เป็นรากฐานสำคัญของประมวลกฎหมายอาญาในยุคปัจจุบันนี้ ได้มีประกาศใช้เมื่อ พ.ศ. 2499 และทางกฎหมายที่เกิดขึ้นจะช่วยสะท้อนให้เห็นถึงเจตนารมณ์ของกฎหมายที่นำมาสู่ ในยุคปัจจุบัน (พงษ์ธร ธัญญศิริ, 2552)

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า การที่พระสงฆ์ได้กระทำการละเมิดความผิดเกี่ยวกับพระวินัย ทั้งตั้งใจหรือไม่ตั้งใจก็จะมีผลแตกต่างกันออกไป ตามแต่ความผิดนั้นๆ ถ้าอาบัติไม่ถึงขั้นต้องให้สละสมณเพศ ก็แค่ปรับอาบัติตามที่พระวินัยบัญญัติไว้ แต่ถ้าผิดทั้งพระวินัยและ

กฎหมายบ้านเมืองก็ต้องถูกดำเนิน การตามกระบวนการทางกฎหมายตามข้อกล่าวหาอื่นๆไป เนื่องด้วยการที่พระสงฆ์จะกระทำการด้วยความไม่รู้เท่าถึงการณหรือว่าเจตนาที่ตามถือนั้นมีความผิดตามแต่เหตุที่เกิดขึ้นๆ จะเห็นได้ว่ายุคดิจิทัลก็มีความเสี่ยงและความผิดพลาดที่อาจจะทำให้พระสงฆ์จะต้องตกเป็นผู้ถูกกล่าวได้ เช่น แชร์ข้อมูลที่ไม่ถูกต้องหรือกระทำความผิดแล้วนำไปลงในโซเชียลอาจจะตั้งใจหรือว่าตั้งใจก็ตามจะต้องมีโทษเกี่ยวกับกรณีต่างๆกันไป ยกตัวอย่าง นำข้อมูลอันเป็นเท็จเข้าสู่ระบบคอมพิวเตอร์ทำให้ผู้อื่นได้รับผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อม เป็นต้น

ความท้าทายและแนวทางการปฏิบัติในยุคดิจิทัล

ความท้าทายในยุคดิจิทัลการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีอย่างรวดเร็วเทคโนโลยีใหม่ๆ เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ทำให้ต้องเรียนรู้และปรับตัวอยู่เสมอ องค์กรต้องลงทุนในเทคโนโลยีและพัฒนาบุคลากรให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง อ้างอิงจากบทความ "ความท้าทายที่ Digital Marketer ต้องเผชิญ จากอดีตปัจจุบันสู่อนาคต "TalkaTalka" ได้กล่าวถึงความท้าทายที่นักการตลาดดิจิทัลต้องเผชิญ คือการก้าวให้ทันกับแนวเทคโนโลยีที่พัฒนาตลอดเวลาความปลอดภัยทางไซเบอร์และความเป็นส่วนตัวของข้อมูล: การโจมตีทางไซเบอร์มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นทำให้ข้อมูลส่วนบุคคลและข้อมูลสำคัญขององค์กรตกอยู่ในความเสี่ยงต้องมีมาตรการรักษาความปลอดภัยที่เข้มงวดและปฏิบัติตามกฎหมายคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล (PDPA) อ้างอิงจากบทความ "ความท้าทายที่ Digital Marketer ต้องเผชิญ จากอดีตปัจจุบันสู่อนาคต "TalkaTalka" ได้กล่าวถึงความท้าทายที่สำคัญอีกประการหนึ่งที่นักการตลาดดิจิทัลต้องเผชิญ คือ ความเป็นส่วนตัวและความปลอดภัยของข้อมูลความปลอดภัยทางดิจิทัลการเข้าถึงเทคโนโลยีและทักษะดิจิทัลที่ไม่เท่าเทียมกัน ทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำในสังคมต้องส่งเสริมการเข้าถึงเทคโนโลยีและการพัฒนาทักษะดิจิทัลให้กับทุกคนการปรับตัว ขององค์กรองค์กรต้องปรับเปลี่ยนโครงสร้างและกระบวนการทำงานให้สอดคล้องกับยุคดิจิทัลต้องส่งเสริมวัฒนธรรมองค์กรที่เปิดรับการเปลี่ยนแปลงและ สอดคล้องกับแนวคิดของ (ขวัญชนก อายุยืน, 2567) นำเสนอแนวความคิดเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองดิจิทัล และแนวทางการเป็นพลเมืองดิจิทัลในประเทศไทย ซึ่งความเป็นพลเมืองดิจิทัลเป็นทักษะที่สำคัญในปัจจุบัน เนื่องจากเทคโนโลยีดิจิทัลที่ได้มีการพัฒนาไปอย่างรวดเร็วทำให้มีการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการดำเนินชีวิตแทบทุกด้านโดยองค์ประกอบที่สำคัญของการเป็นพลเมืองดิจิทัลในประเทศไทยเป็นสิ่งสำคัญที่ประชาชนไทยควรรู้ เพื่อให้สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างเท่าทัน และปลอดภัย ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีการจัดการเรียนรู้หรือพัฒนาทักษะความเป็นพลเมืองดิจิทัลให้กับประชาชนรุ่นใหม่ ให้สามารถเข้าถึง รู้เท่าทัน ไม่ตกเป็นเครื่องมือหรือถูกชักจูงไปในทางที่ผิด และมีทักษะที่จำเป็นต่อการดำเนินชีวิตในยุคดิจิทัลได้อย่างเหมาะสม นวัตกรรมขวัญชนก อายุยืน โอกาสและความท้าทายในการทำ Digital transformation" ได้กล่าวถึงการยอมรับนวัตกรรมใหม่ จะช่วย

เปิดโอกาสองค์กรให้ก้าวทันการเปลี่ยนแปลงไปสู่ยุคดิจิทัลผลกระทบต่อสังคม เทคโนโลยีดิจิทัลส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ทางสังคม การสื่อสาร และพฤติกรรมของผู้คนต้องสร้างความตระหนักรู้และส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีอย่างมีความรับผิดชอบอ้างอิงจากบทความ "ความท้าทายแห่งศตวรรษที่ 21 ของพลเมืองดิจิทัล ซึ่งการสร้างสรรค์รูปแบบการเรียนรู้ที่ทรงประสิทธิภาพมากที่สุดของโลกขึ้นมาได้สำเร็จภายใต้ชื่อ “4Line Learning” โดยนำเสนอการเรียน รู้ผ่านโมเดลที่ชื่อ “YourNextU” เพื่อสร้างระบบนิเวศแห่งการเรียนรู้ที่สามารถตอบสนองสไตล์การเรียนรู้ของคนทุกเพศทุกวัยและของแต่ละคน พร้อมอัปเดตสิ่งใหม่ๆ มาปรับใช้ในชีวิตประจำวันและการท างานได้อย่างทันทั่วทั้งที่ ท่ามกลางโลก Disruption ที่เต็มไปด้วยการเปลี่ยนแปลงนี้ (อริยญา เกลิงศรี, 2562)

สรุปได้ว่า การปรับตัวของพระสงฆ์ในยุคปัจจุบันต้องได้รับการดูแล ทั้งด้านการส่งเสริมและการจัดให้มีการให้ความรู้ความเข้าใจเพราะว่าสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในยุคนี้มีความรวดเร็วและกระจายไปได้อย่างกว้างไกลและโดยเฉพาะข่าวสารเกี่ยวกับทางศาสนาที่ได้รับการสร้างข้อมูลให้ไปได้อย่างรวดเร็ว ดังนั้น การสร้างการเรียนรู้และหาวิธีการที่จะช่วยกันป้องกันจึงเป็นสิ่งที่อย่างมากในยุคปัจจุบันให้ทันต่อสถานการณ์ที่เกิดขึ้นได้อย่างเหมาะสมซึ่งก็ต้องอาศัยความร่วมมือของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุกหน่วยงานเข้ามาช่วยด้วย

แนวทางการแก้ไข

ให้ข้อมูลที่ถูกต้องและพัฒนาด้านการส่งเสริมการศึกษาและอบรมจัดให้มีการอบรมและให้ความรู้แก่พระสงฆ์เกี่ยวกับเทคโนโลยีและสื่อดิจิทัล กฎหมายและจริยธรรมที่เกี่ยวข้อง และวิธีการป้องกันตนเองจากภัยยุคใหม่การสร้างกลไกการควบคุมและตรวจสอบพัฒนาการในการควบคุมและตรวจสอบการปฏิบัติของพระสงฆ์อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อป้องกันการกระทำผิดและแก้ไขปัญหาได้อย่างทันทั่วทั้งที่การสร้างความรู้สร้างความตระหนักรู้แก่พระสงฆ์และประชาชนทั่วไปเกี่ยวกับภัยยุคใหม่และวิธีการป้องกันตนเอง การส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีอย่างมีสติส่งเสริมให้พระสงฆ์ใช้เทคโนโลยีอย่างมีสติและมีประโยชน์ต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและพัฒนาสังคม การแก้ไขปัญหาความรู้ไม่ทันต่อภัยนั้น ต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วน ทั้งวงการสงฆ์ ภาครัฐ และประชาชน เพื่อร่วมกันสร้างสังคมที่ปลอดภัยและมั่นคง การเสพข่าวโดยขาดสติ เป็นปัญหาที่พบได้ทั่วไปในสังคมปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคดิจิทัลที่ข้อมูลข่าวสารไหลบ่าอย่างรวดเร็ว ปัญหาดังกล่าวส่งผลกระทบต่อบุคคลและสังคมในหลายด้าน ดังนี้

ผลกระทบต่อบุคคล ความเข้าใจผิดและข้อมูลบิดเบือนการเสพข่าวโดยขาดสติอาจทำให้บุคคลรับข้อมูลที่ผิดพลาด หรือข้อมูลที่ถูกบิดเบือน ส่งผลให้เกิดความเข้าใจผิดเกี่ยวกับสถานการณ์หรือเหตุการณ์ต่าง ๆ ข้อมูลที่ผิดพลาดเหล่านี้อาจนำไปสู่การตัดสินใจที่ผิดพลาด หรือการแสดงความคิดเห็นที่ไม่ถูกต้องความเครียดและความวิตกกังวล การเสพข่าวที่เน้นเนื้อหาเชิงลบ หรือข่าวที่กระตุ้นอารมณ์ อาจทำให้เกิดความเครียดและความวิตกกังวลการรับข้อมูลมากเกินไปอาจทำให้

เกิดภาวะข้อมูลท่วมท้น (information overload) ส่งผลให้เกิดความรู้สึกเหนื่อยล้าทางจิตใจ การเสพติดข่าว: การเสพข่าวอย่างต่อเนื่องอาจทำให้เกิดการเสพติด ส่งผลให้บุคคลไม่สามารถควบคุมตัวเองจากการรับข่าวสารได้ การเสพติดข่าวอาจส่งผลกระทบต่อการใช้ชีวิตประจำวัน การทำงาน และความสัมพันธ์กับผู้อื่น การสูญเสียการคิดเชิงวิพากษ์ การเสพข่าวโดยขาดสติอาจทำให้บุคคลสูญเสียความสามารถในการคิดเชิงวิพากษ์ (critical thinking) บุคคลอาจเชื่อข้อมูลที่ได้รับโดยไม่ตรวจสอบ หรือไม่ตั้งคำถามกับข้อมูลที่ได้รับผลกระทบต่อสังคม การแพร่กระจายข่าวปลอม การเสพข่าวโดยขาดสติทำให้ง่ายต่อการแพร่กระจายข่าวปลอม (fake news) ข่าวปลอมอาจสร้างความสับสน ความแตกแยก และความขัดแย้งในสังคม ความขัดแย้งและความแตกแยก: การเสพข่าวที่เน้นเนื้อหาเชิงลบ หรือข่าวที่สร้างความเกลียดชัง อาจทำให้เกิดความขัดแย้งและความแตกแยกในสังคม การเสพข่าวที่ส่งเสริมอคติและความเชื่อที่ผิดพลาด อาจทำให้เกิดการแบ่งแยกและการเลือกปฏิบัติ การบ่อนทำลายความเชื่อมั่น การเสพข่าวที่ขาดความน่าเชื่อถือ อาจบ่อนทำลายความเชื่อมั่นของประชาชนต่อสื่อมวลชนและสถาบันต่าง ๆ การสูญเสียความเชื่อมั่นอาจส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของสังคม

วิธีแก้การรับมือต่อความเปลี่ยนแปลงยุคใหม่

การรับมือต่อความเปลี่ยนแปลงในยุคใหม่นั้นเป็นสิ่งที่ท้าทาย แต่ก็สามารถทำได้โดยการปรับตัวและพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง โดยมีแนวทางดังนี้ 1) พัฒนาทักษะที่จำเป็น ทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิต เรียนรู้สิ่งใหม่ๆ อยู่เสมอ ไม่ว่าจะเป็นทักษะทางเทคโนโลยี ภาษา หรือความรู้ในสาขาต่างๆ เปิดใจรับฟังความคิดเห็นที่แตกต่าง และพร้อมที่จะปรับเปลี่ยนมุมมองทักษะการคิดวิเคราะห์และแก้ไขปัญหา ฝึกคิดอย่างมีเหตุผล วิเคราะห์ข้อมูล และประเมินสถานการณ์ได้อย่างถูกต้อง พัฒนาทักษะการแก้ไขปัญหาอย่างสร้างสรรค์ และพร้อมที่จะเผชิญหน้ากับความท้าทาย ทักษะการสื่อสารและทำงานร่วมกับผู้อื่น ฝึกการสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งการพูด การเขียน และการฟัง เรียนรู้ที่จะทำงานร่วมกับผู้อื่นที่มีความแตกต่างหลากหลาย และสร้างความสัมพันธ์ที่ดี 2) ปรับตัวให้เข้ากับเทคโนโลยี: เรียนรู้การใช้เทคโนโลยีอย่างเหมาะสม ทำความเข้าใจเทคโนโลยีใหม่ๆ และนำมาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ระมัดระวังการใช้เทคโนโลยี และป้องกันตนเองจากภัยคุกคามทางไซเบอร์ ใช้สื่อสังคมออนไลน์อย่างสร้างสรรค์ เผยแพร่ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ และสร้างสรรค์สังคมออนไลน์ที่ดี ตรวจสอบข้อมูลก่อนที่จะเชื่อหรือแชร์ เพื่อป้องกันการแพร่กระจายข่าวปลอม 3) สร้างความเข้มแข็งทางจิตใจ ฝึกสติและสมาธิ ฝึกสติเพื่อรับรู้และจัดการกับอารมณ์ของตนเอง ฝึกสมาธิเพื่อสร้างความสงบภายใน และลดความเครียด พัฒนาความยืดหยุ่นทางจิตใจ พร้อมที่จะเผชิญหน้ากับความเปลี่ยนแปลง และปรับตัวเข้ากับสถานการณ์ใหม่ๆ เรียนรู้ที่จะล้มแล้วลุก และมองความผิดพลาดเป็นโอกาสในการเรียนรู้ สร้างความสัมพันธ์ที่ดีรักษาความสัมพันธ์ที่ดีกับครอบครัว เพื่อน และคนรอบข้าง ให้ความช่วยเหลือและสนับสนุนผู้อื่น และ 4) ส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตในวงการส่งเสริมการอบรมและให้ความรู้ จัดให้มีการอบรมพระสงฆ์เกี่ยวกับเทคโนโลยีและ

สื่อดิจิทัล กฎหมายและจริยธรรมที่เกี่ยวข้องสนับสนุนการศึกษาพระธรรมวินัยให้เท่าทันโลก ปัจจุบัน การสร้างกลไกการควบคุมและตรวจสอบพัฒนาระบบการตรวจสอบพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของสงฆ์สร้างความโปร่งใสในการดำเนินงานของสงฆ์การปรับตัวเข้ากับสังคม: ส่งเสริมการใช้สื่อดิจิทัลให้เกิดประโยชน์ในการเผยแผ่ศาสนาสร้างความเข้าใจและความร่วมมือกับภาคส่วนต่างๆ ในสังคมการรับมือกับความเปลี่ยนแปลงในยุคใหม่นั้นเป็นกระบวนการต่อเนื่องที่ต้องใช้ความอดทนและความพยายาม การพัฒนาตนเองอย่างสม่ำเสมอ และการเปิดใจรับสิ่งใหม่ๆ จะช่วยให้เราสามารถก้าวผ่านความท้าทายและใช้ชีวิตได้อย่างมีความสุข

บทบาทยุทธจะถูกนำมาพัฒนาให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาของสังคมแต่ละพื้นที่ต้นทุนของวัด ความถนัดและทัศนคติพระสงฆ์ของผู้ดำเนินบทบาท โดยอาศัยแนวทางการดำเนินบทบาทจากกรอบที่เรียกว่า กิจการคณะสงฆ์ ซึ่งมีความสำคัญต่อการสร้างความเข้มแข็งและการดำรงอยู่อย่างมั่นคงของพุทธศาสนา คณะสงฆ์ถือเป็นตัวแทนหรือเป็นสาวกขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระบรมศาสดาของพุทธศาสนิกชน ซึ่งทำหน้าที่ในการปฏิบัติภารกิจเผยแผ่สืบสาน และถ่ายทอดพระธรรมคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ได้บัญญัติไว้ เพื่อให้ผู้ที่นับถือพุทธศาสนาได้นำพระธรรมคำสอนไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและสังคม การเผยแผ่สืบสานและถ่ายทอดพระธรรมคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าถือเป็นภารกิจสำคัญที่คณะสงฆ์จะต้องปฏิบัติ นอกจากนั้นแล้วการปฏิบัติและการดำรงชีวิตของพระภิกษุสงฆ์ตามพระธรรมวินัย จะเป็นการสร้างศรัทธาความเลื่อมใสให้เกิดขึ้นแก่พุทธศาสนิกชนและเป็นแรงจูงใจให้พุทธศาสนิกชนสามารถอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างมีความสุข (กระทรวงศึกษาธิการ, 2540) ประเทศไทยไม่แตกต่างจากหลายประเทศทั่วโลกที่วันนี้ตกอยู่ภายใต้วิกฤตการณ์ชุดใหญ่ อันเป็นผลจากการระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 และวิกฤตโรคระบาดครั้งนี้กำลังเปลี่ยนแปลงสังคมโลกครั้งใหญ่อย่างไร สังคมไทยก็กำลังถูกความเปลี่ยนแปลงไปเช่นนั้นไม่แตกต่างกันด้วย หรือดังที่นักสังเกตการณ์ทั้งหลายมีความเห็นในระดับโลกร่วมกันก็คือ โลกหลังยุคก่อนโควิดจะไม่หวนกลับมาหาเราอีก เช่นที่โลกยุคหลังโควิดก็จะแตกต่างออกไปจากยุคก่อนอย่างมาก และจะเป็นความเปลี่ยนแปลงในมิติต่างๆ ครั้งใหญ่อย่างคาดไม่ถึงด้วย (พระครูสมุห์ชินวรวัตร ธีรภทฺโท, 2565) บทบาทของพระสงฆ์ว่า เนื่องจากพระสงฆ์ไทยส่วนใหญ่มิได้แยกตัวออกไปอยู่อย่างโดดเดี่ยวห่างจากชุมชน พระสงฆ์จึงต้องรับรู้สิ่งที่เกิดขึ้นในชุมชนที่ตนเองอาศัยอยู่และมีบทบาทที่เกี่ยวข้องกับชุมชนในด้านต่าง ๆ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน บทบาทดังกล่าวมิได้ จำกัดอยู่เฉพาะในเรื่องการสั่งสอนศาสนธรรม การปฏิบัติธรรมเท่านั้น แต่ยังรวมถึงการช่วยเหลือประชาชนทั้งทางวัตถุและการแก้ปัญหาพัฒนาชีวิตอีกด้วย พระสงฆ์เป็นตัวแทนของสถาบันพระศาสนาที่อยู่คู่กับคนไทยมาตลอด มีอิทธิพลต่อการกระตุ้นหรือแนะนำให้เกิดกิจกรรมในทางสังคมและก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ได้มาก ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันจะพบว่าพระสงฆ์มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับชาวบ้าน มีหน้าที่สำคัญในการชี้แนะการดำเนินชีวิตของชาวไทยเป็นส่วนใหญ่ทั้งด้านศีลธรรม จริยธรรม กิจกรรมทางโลก จึงอาจกล่าวได้ว่าพระสงฆ์เป็นสถานที่ขาดไม่ได้ในชีวิตประจำวันของพุทธศาสนิกชนที่อยู่ใน

ชนบทนอกจากจะเป็นที่พึ่งทางด้านจิตใจและเป็นสถาบันที่เอื้ออำนวยบริการทางศาสนาแล้ว ยังทำหน้าที่ให้บริการอื่น ๆ ที่กลไกของรัฐเข้าไปให้บริการไม่ทั่วถึงเพื่อสร้างบูรณาการในชุมชน นอกจากนั้นวัดยังเป็นศูนย์พิธีกรรมทางประเพณีที่สำคัญของหมู่บ้าน จึงไม่เพียงแต่ศูนย์รวมจิตใจเท่านั้น แต่ยังเป็นศูนย์รวมด้านนันทนาการและความบันเทิงอีกด้วย พระสงฆ์ในชนบทเป็นที่เคารพของชาวบ้าน ถ้าพระสงฆ์เป็นแกนนำในการพัฒนาจิตใจและวัตถุเรื่องใดเรื่องหนึ่งเรื่องนั้นมักได้รับความร่วมมือและความช่วยเหลือจากชาวบ้านอย่างมีจิตศรัทธา และสามารถประสบความสำเร็จได้โดยง่ายและเสียค่าใช้จ่ายน้อย ดังนั้นพระสงฆ์ที่ได้รับการอบรม ความรู้ด้านการพัฒนาและการสุขอนามัย (ภัทรพร สิริกาญจน, 2540) บทบาทคือพฤติกรรมที่แสดงออกตามสถานของบุคคลในสังคมบทบาทเป็นแบบแผนความต้องการเป้าประสงค์ความเชื่อทัศนคติค่านิยมและการกระทำของสมาชิกที่ชุมชนคาดหวังว่าจะต้องเป็นตามลักษณะของตำแหน่งนั้นๆหรืออาจกล่าวสั้นๆว่าบทบาทคือสิทธิหน้าที่ในการกระทำของบุคคลหนึ่งที่มีต่อบุคคลอื่นในสังคมตามสถานภาพของตนเอง (พระเทพรัตนสุธี(สมศักดิ์โชติธนโร, 2553)

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า พระสงฆ์ถือว่ามียุทธศาสตร์สำคัญทั้งด้านเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณและสร้างความสุขให้กับสังคม ชุมชน ทั้งด้านวัฒนธรรม ประเพณี ถือว่าการประพฤติปฏิบัติของพระสงฆ์ย่อมมีความเกี่ยวข้องกับบุคคลทุกภาคส่วน ด้วยภาระบทบาทหน้าที่ที่ถือว่าต้องมีความเหมาะสมเพื่อรักษาข้อวัตรปฏิบัติตามพระธรรมวินัย ตลอดถึงกฎหมายของบ้านเมืองนั้นๆ

สรุป

ภัยยุคใหม่ที่พระสงฆ์ต้องเผชิญมีความหลากหลายและซับซ้อนขึ้นอย่างมากในยุคดิจิทัล ซึ่งส่งผลกระทบต่อภาพลักษณ์และความน่าเชื่อถือของพระพุทธศาสนาโดยรวม ปัจจัยสำคัญที่ทำให้พระสงฆ์ตกเป็นเหยื่อของภัยยุคใหม่ ได้แก่ การใช้สื่อสังคมออนไลน์อย่างไม่เหมาะสมการขาดความรู้ความเข้าใจในการใช้สื่ออย่างถูกต้องการใช้เพื่อผลประโยชน์ส่วนตน เช่น การเรียกรับเงินบริจาคที่ไม่โปร่งใสการขาดการควบคุมตนเอง ทำให้แสดงความคิดเห็นที่ไม่เหมาะสมการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมความเสื่อมถอยของความศรัทธาในพระพุทธศาสนาการเปลี่ยนแปลงค่านิยมและวิถีชีวิตของผู้คนบทบาทของสื่อมวลชนที่นำเสนอข่าวสารเกี่ยวกับพระสงฆ์อย่างรวดเร็วปัญหาภายในวงการสงฆ์การขาดกลไกในการควบคุมและตรวจสอบการปฏิบัติของพระสงฆ์ความแตกต่างทางความคิดและแนวทางการปฏิบัติการศึกษาและอบรมด้านพระธรรมวินัยและจริยธรรมการแสวงหาผลประโยชน์จากความศรัทธาการสร้างวัดมุงคเลนจริงและการโฆษณาชวนเชื่อการเรียกรับเงินบริจาคโดยไม่โปร่งใสและการนำเงินไปใช้ในทางที่ไม่เหมาะสมการหลอกลวงประชาชนด้วยวิธีการต่างๆการขาดการปรับตัวให้เข้ากับยุคสมัยการต่อต้านเทคโนโลยีและการขาดโอกาสในการเผยแผ่พระธรรมคำสอนในรูปแบบใหม่ๆการขาดการสื่อสารกับคนรุ่นใหม่และความเข้าใจในความต้องการของคนรุ่นใหม่ความรู้ไม่ทันต่อภัยความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีที่รวดเร็วการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

และวัฒนธรรมการขาดการให้ความรู้และอบรมการส่งเสริมการศึกษาและอบรม ให้ความรู้และทักษะด้านเทคโนโลยีและสื่อดิจิทัลแก่พระสงฆ์การสร้างกลไกการควบคุมและตรวจสอบ พัฒนาระบบการตรวจสอบพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของสงฆ์การสร้างความรู้ให้รู้ให้ความรู้แก่พระสงฆ์และประชาชนทั่วไปเกี่ยวกับภัยยุคใหม่การส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีอย่างมีสติ ใช้สื่อดิจิทัลในการเผยแผ่พระธรรมคำสอนอย่างสร้างสรรค์การปรับตัวเข้ากับสังคม: สร้างความเข้าใจและความร่วมมือกับภาคส่วนต่างๆ ในภัยยุคใหม่ที่พระสงฆ์ต้องเผชิญเป็นความท้าทายที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงของสังคมและเทคโนโลยี อย่างไรก็ตาม หากพระสงฆ์สามารถปรับตัวและใช้เทคโนโลยีอย่างเหมาะสม ก็จะสามารถคงบทบาทสำคัญในสังคมและเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณที่ช่วยเสริมสร้างคุณค่าแก่ชุมชนต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2540). คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยพระราชบัญญัติกฎระเบียบและคำสั่งของคณะสงฆ์. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา.
- ขวัญชนก อายุยืน และคณะ. (2567). ความเป็นพลเมืองดิจิทัลในประเทศไทย. *Journal of Modern Learning Development*, 9(5), 407-415.
- จำนง ทองประเสริฐ. (2534). ปรัชญาตะวันตกสมัยกลาง. (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณการ. คมกฤช
- จำนง อติวัฒนสิทธิ์ และคณะ. (2545). สังคมวิทยา. (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ดิน ปรัชญพฤทธิ. (2538). รัฐประศาสนศาสตร์เปรียบเทียบ: เครื่องมือในการพัฒนาประเทศ. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย.
- ธีรรินทร์ วุฒิชชาติ. (2561). ความสุขของพนักงาน คือรากฐานขององค์กร. กรุงเทพมหานคร: กรุงเทพธุรกิจ.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2546). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์ (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพมหานคร: บริษัท สหธรรมิก จำกัด.
- พงษ์ธร ธัญญสิริ. (2552). ย้อนคู่มือเพื่อก้าวสู่นาคตถกกฎหมายอาญาไทย. วารสารกระบวนการยุติธรรม, 2(2), 133-146.
- พระเทพรัตนสุธี (สมศักดิ์ โชติธโร). (2553). บทบาทการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครองจังหวัดปทุมธานี. ใน *วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิตสาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ*. พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระราชวัลภาจารย์ (ดาวเรือง อาจารย์คุณ). (2563). ภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี. วารสารศิลปการจัดการ, 4(3), 760-771.

- พระครูสมุห์ชินวรวัตร ธีรภทฺโท. (2565). บทบาทพระสงฆ์: ท่ามกลางวิกฤตของสังคมไทย. วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์, 11(6), 152-166.
- พระชลญาณมุนี. (2565). การปรับตัวของพระสงฆ์รุ่นใหม่ในยุคของสังคมออนไลน์. วารสาร วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง, 11(1), 192-210.
- ภัทรพร สิริกาญจน. (2540). หน้าที่ของพระสงฆ์ตามพุทธบัญญัติ: แนวคิดและบทบาทของพระ ค่ำเขียนสุวณโณในการพัฒนาชุมชน. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สุนน อมรวิวัฒน์. (2542). การพัฒนาการเรียนรู้ตามแนวพุทธศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- อริญญา เถลิงศรี. (2562). Disruption: ทำลายล้างหรือสร้างโอกาส. เรียกใช้เมื่อวันที่ 20 เมษายน 2562 จาก <https://thaipublica.org/2018/06/seac-disruption/>.